

CONSOLIDAREA FONDURILOR DE PENSII NESTATALE, PERSPECTIVA CREĂRII ȘI DEZVOLTĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Angela FILIP,
conf. univ., dr., Universitatea de Stat din Moldova
Alina BURDUH,
licențiat USM

ABSTRACT: Sistemul de pensii din Republica Moldova a ajuns într-un moment în care necesită schimbări rapide, care să-i asigure sustenabilitatea. Pentru a depăși criza de sistem trebuie construit sistemul multipilon, bazat pe diversificarea riscurilor demografice și economice. Indiferent de țară, reforma sistemului de pensii este un test de rezistență a societății la factorii demografici, sociali, economici, financiari și politici. Totuși, oricât ar fi de dureroase, aceste reforme sunt necesare în Republica Moldova.

CUVINTE CHEIE: fond de pensii; minim de existență; sistem de pensii facultativ

Starea de criză economic din ultima perioada a intensificat abordarea subiectului formării și repartizării fondurilor destinate populației îmbătrânite. În situație de criză financiară dar și de nivel demografic s-au evidențiat tot mai multe puncte slabe a sistemelor de pensii existente în lume, acestea confruntându-se cu imposibilitatea onorării promisiunelor privind pensile.

Asigurarea cu pensii este considerat un element indivizibil din sistemul de asigurare social a populației oricărei țări deoarece afectează atât interesele pensionarilor cât și a populației apte de munca.

Fondurile de pensii facultative (Pilonul III) sunt create cu scopul de a le asigura viitorilor pensionari venituri mai mari la pensie, astfel, încât, la momentul retragerii din câmpul muncii, ei să primească atât pensia de la stat, cât și cea facultativă.

Specific fondurilor de pensii facultative le este faptul că acestea sunt constituite din contribuțiile individuale ale participanților, care se rețin și se virează lunar, de către angajator ori de către participant, odată cu contribuțiile de asigurări sociale obligatorii. Fiecare participant la fondurile de pensii facultative dispune de un cont individual. Se cuvine menționat faptul că participarea la fondurile de pensii facultative este opțională și se face prin încheierea unui act individual de aderare și plata primei contribuții în contul fondului de pensii pentru care s-a optat. Actul individual presupune un contract scris, perfectat între persoana fizică și administrator.

În cadrul fondurilor de pensii facultative, sumele sunt investite astfel, încât să asigure rentabilitatea pe termen lung. Activele fondurilor facultative de pensii pot fi investite, cu prudență, în diverse proiecte financiare, sub formă de acțiuni și obligațiuni, la burse de valori autorizate etc.

În ceea ce privește beneficiile generate de contribuțiile acumulate la fondurile de pensii facultative, acestea pot fi accesate doar după ce participanții au obținut dreptul de pensionare.

Actualmente, în Republica Moldova, oficial, sistemul de pensionare este format din Pilonul I-pensia oferită de sistemul public sau așa numitul PAYG („pay-as-you-go”), și Pilonul III. Realmente, funcționează, cu mari deficiențe, doar Pilonul I, astfel, sistemul de pensionare în vigoare este unul bazat pe principiul solidarității generațiilor.

Conform afirmațiilor viceministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei în interviul organizat de ziarul „FLUX”: „Dacă pînă acum cîțiva ani, pensiile se plăteau la timp, începînd cu anul 1994, sistemul a devenit insolubil....Acum nu avem altă soluție decît să declanșăm urgent reforma”. Prin urmare, necesitatea reformării sistemului de pensii a survenit încă în anul 1994.

Necesitatea dezvoltării Pilonului III e bazata pe starea actuală a sistemului de pensionare și a pieței financiare a Republicii Moldova.

De-a lungul timpului, asigurarea cu pensie a populației tinere devine tot mai utopică. Conform

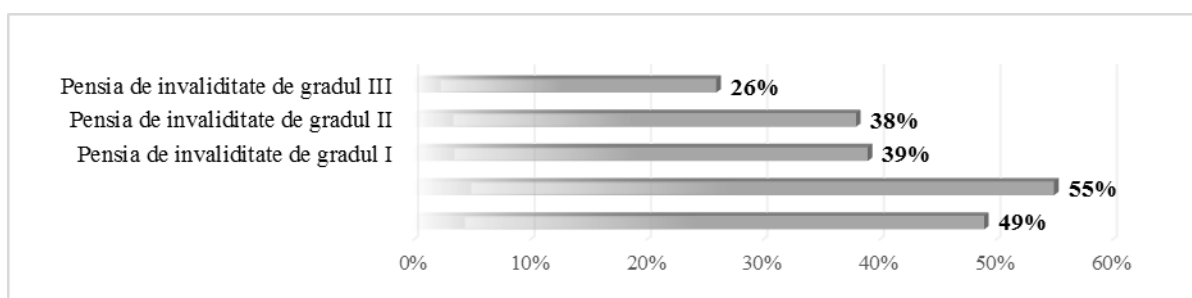
proгноzelor efectuate de Academia de Științe a Moldovei - și anume, scăderea substanțială a numărului populației către anul 2050, sub influența factorilor ca superioritatea mortalității asupra natalității, migrația ș.a. , în funcție de scenariu, cu 26,3% (scenariul pesimist), 20,6% (moderat pesimist) sau 12,4% (optimist), tendințele de depopulare și de îmbătrânire a populației Republicii Moldova, expun la un risc foarte mare sustenabilitatea sistemului de pensii. Consecințele acestor tendințe au dus și vor conduce la înregistrarea unei presiuni a populației vârstnice asupra populației adulte, potențial active și ocupate și, implicit, asupra sistemului de protecție socială, respectiv al pensiilor.

Deși reforma de pensii din 1998 a stabilit o nouă dimensiune de calculare a pensiilor, nu s-au înregistrat schimbări esențiale spre consolidarea unei securități sociale pentru persoanele pensionate. Dimpotrivă, s-au creat o serie de inechități sociale - drept exemplu servind existența unor pensii foarte mici pentru cei mulți și foarte mari pentru privilegiați. La 01.04.2016, coeficientul de indexare a pensiei a fost stabilit la 10,1 % pentru angajații ordinari și 50% pentru deputați, membrii de Guvern, funcționari publici, procurori ș.a.

Conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale (CNAS), de la 1 aprilie 2016, cuantumul minim al pensiilor indexate va constitui:

- pensia pentru limită de vârstă pentru lucrătorii din agricultură – 844,71 lei;
- pensia pentru limită de vârstă a celorlalți beneficiari de pensie pentru limită de vârstă – 948,84 lei;
- pensia de invaliditate de gradul I – 675,02 lei;
- pensia de invaliditate de gradul II – 651, 84 lei;
- pensia de invaliditate de gradul III – 459, 00 lei.

Conform datelor publicate de Biroul Național de Statistică la 31.03.2016, anul 2015 mărimea minimumului de existență a constituit, în medie, pe lună, pentru o persoană, 1734,1 lei. Delimitarea minimumului de existență pe medii de reședință relevă diferențe semnificative, cea mai mare valoare fiind înregistrată pentru populația din orașe mari (mun. Chișinău și Bălți) – 1933,2 lei sau cu 12,2% mai mult comparativ cu minimumul de existență pentru alte orașe – 1723,4 lei și cu 16,6% mai mult comparativ cu mediul rural – 1657,7 lei. 43 Deci, cuantumul minim al unei celei mai mari pensii-pensia pentru limită de vârstă a celorlalți beneficiari de pensie pentru limită de vârstă , este de 948,84 lei-aceasta este mai mică decât mărimea medie a minimumului de existență de 1734,1 lei, pensia acoperind doar 54,72 % din minimumul de existență. În consecință pensionarii Republicii Moldova abia dacă reușesc să-și acopere nevoile elementare.

Figura 1. Gradul de acoperire a minimumului de existență din contul pensiei, %

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor CNAS și BNS

Actualul sistem public de pensii din Republica Moldova reprezintă un sistem redistributiv de pensionare, de un singur nivel. “Deficiența esențială a acestuia reiese din denumirea sa, deoarece, conform acestuia, plata pensiilor are loc în urma procedurii de redistribuire a veniturilor acumulate la bugetul asigurărilor sociale de stat, care reprezintă un sistem inechitabil, atâta timp cât acesta nu va fi susținut de un sistem multipilon viabil”, afirmă expertul independent Adrian Lupușor.

În viziunea expertului Adrian Lupușor, alt handicap al sistemului public îl constituie, conceptul redistributiv în loc de sistemul cu capitalizare, care reprezintă o autodistrugere a actualului fond public de pensii, deoarece acesta nu presupune ca activele acumulate în fond să fie investite în instrumente financiare cu o rentabilitate superioară nivelului inflației.

Prin urmare, o soluție absolut necesară pentru dimensiunile prea mici ale bugetului de asigurări sociale de stat pentru asigurarea unei pensii moderne și suficiente pentru cetățenii Republicii Moldova, practică și testată de majoritatea țărilor europene și de unele din CSI (Kazakhstan și Rusia), dar și de alte țări dezvoltate, precum SUA, Chile etc., constă în dezvoltarea și modernizarea unor alternative private facultative cu acumulare (numit Pilonul III).

Implementarea eficientă a sistemului de pensii facultative în Republica Moldova ar aduce, în viziunea experților, un șir de beneficii importante pentru întreaga economie națională. În primul rând, se va dezvolta piața de capital, apoi vor apărea componente noi în pachetele sociale ale întreprinderilor și vor fi oficializate veniturile populației. “Înlocuirea sistemului redistributiv cu cel bazat pe capitalizare presupune investirea activelor, defalcate în Fond, în instrumente financiare, fapt ce va asigura o creștere semnificativă a cererii pe piața de capital și va determina o creștere a capitalului investit, în funcție de nivelul de rentabilitate a instrumentelor financiare”, relatează expertul Lupușor.

În Republica Moldova, dezvoltarea pilonului III – pensiile private facultative a stagnat din cauza unei serii de factori, astfel:

- ✓ Cadrul legal/condițiile fiscale - nu există țară în lume, care să fi implementat un sistem de pensii facultative, dar să nu stabilească și condiții fiscale favorabile dezvoltării acestui sistem;
- ✓ “Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei nu a fost consecvent în promovarea reformei (în 1994), nici mijloacele mass - media n-au dezbătut aceste probleme...” conform afirmațiilor viceministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, în interviul publicat de cotidianul „FLUX” , în numărul din 5 decembrie, 1998;
- ✓ Insuficiența de reurse financiare;
- ✓ În interviul organizat de către radio “Europa Liberă” (reprezentanți-Alexandru Canțir și Liliana Barbăroșie) și publicat pe site-ul www.europalibera.org, Alexandru Zgardan -jurist, expert în problematica asigurărilor și pensiilor, fost administrator al FNP „Primul Fond de Pensii” menționează 3 motive/factori:
  - Politic - “În momentul în care apare un sistem privat de pensii, persoanele devin mai independente. La moment, statul deține monopolul de achitare a pensiilor și probabil că fiecare din noi a observat că, în campaniile electorale, cel mai discutat subiect este pensia ...”
  - Concurența pe piața investițiilor - “Este sistemul bancar, unde depozitele sau veniturile obținute din ele sunt eliberate de taxe, deci nu sunt incluse în venit taxabil la sfârșit de stat.
  - Frica de lucruri necunoscute- ”La noi, omul simplu a avut mai multe experiențe negative, prin anii ‘90 cu așa numitele asigurări de pensii, cum se numeau ele pe atunci, mulți oameni au pierdut banii pe care i-au acumulat...”
- ✓ Piața de capital subdezvoltată.
- ✓ Nivelul scăzut al încrederii populației față de fondurile private de pensii ș.a.

În consecință pentru a analiza situația și funcționalitatea fondurilor nestatale de pensii în Republica Moldova, este necesară analiza SWOT.

Puncte tari	<ul style="list-style-type: none"> •practicarea la fondurile de pensii nestatle este voluntară pentru angajați; •Transferurile către un fond de pensii nu sunt impozabile. Adică se deduc din valoarea venitului la momentul calculării impozitului pe venit.
Puncte slabe	<ul style="list-style-type: none"> •Conform art.67 al Codului Fiscal al Republicii Moldova, contribuțiile la fondurile facultative sunt deductibile în limita de cel mult 15% din salariul anual, atât la angajat cât și la angajator; •Lipsa unui cadru normativ bine ghindit și încheat privind activitatea fondurilor private facultative. Actualul cadru normativ se răsfrânge mai mult asupra modului de organizare a administratorilor de fonduri, decât asupra protecției și drepturilor beneficiarilor acestor fonduri; •Lipsa unor condiții fi scale favorabile dezvoltării fondurilor de pensii private sau nestatle; •Modifi carea cotelor și structurii cheltuielilor administrative ale fondului. Legea stipulează că singura sursă de acoperire a cheltuielilor administrative ale fondului e formată din cel mult 10% din venitul de la investirea activelor fondului. Această cotă e foarte redusă și este suficientă, cel mult, pentru recuperarea a doar 15%-20% din cheltuielile efective ale administratorului, luând în considerație performanțele pieței, stimulările fiscale reduse și unele imperfecțiuni ale legii. Rezultă că aceste cheltuieli trebuie acoperite din depunerile fondatorilor, în timp ce recuperarea investiției fondatorului în astfel de condiții are loc peste circa nouă- zece ani.
Oportunități	<ul style="list-style-type: none"> •Asigurarea vîrstnicilor cu pensie destoinică; •Câștig de capital și creștere economică; •Scutirea de impozit pentru membrii planului de pensii; •Facilitarea funcționalității CNAS, diminuarea presiunii asupra BASS ș.a.
Pericole	<ul style="list-style-type: none"> •În legislație nu e specificat clar principiul în baza căruia activează fondurile de pensii private. În funcție de acest principiu sunt definite tipul și mărimea contribuției; •Rata relativ înaltă de sărăcie a persoanelor vîrstnice; •Criză economică și financiară.

Figura 2. Analiza SWOT a pilonului III în Republica Moldova

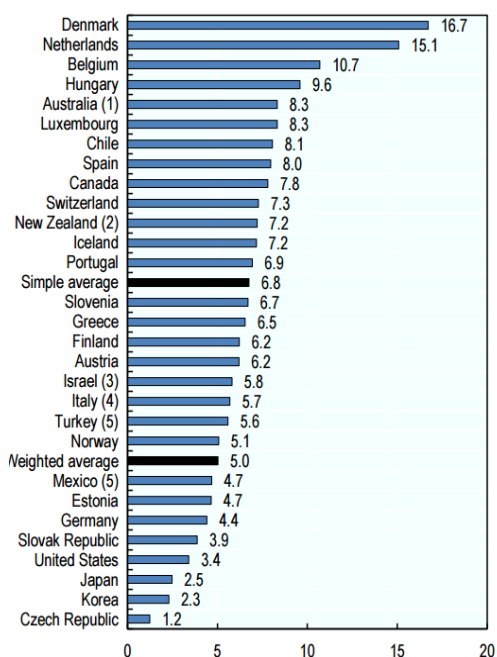
Sursa: Elaborat de autori în baza lucrării “Spre un sistem sustenabil de pensii în Republica Moldova”, Viorica Antotnov, Valeriu Frunzaru Olga Poalelungi, Chișinău 2012

În cele din urmă, în vederea reamarcării efectelor potențiale în urma dezvoltării fondurilor nestatle de pensii și a participării acestora în investițiile colective, în Republica Moldova, se va recurge la analiza experienței mondiale în acest domeniu.

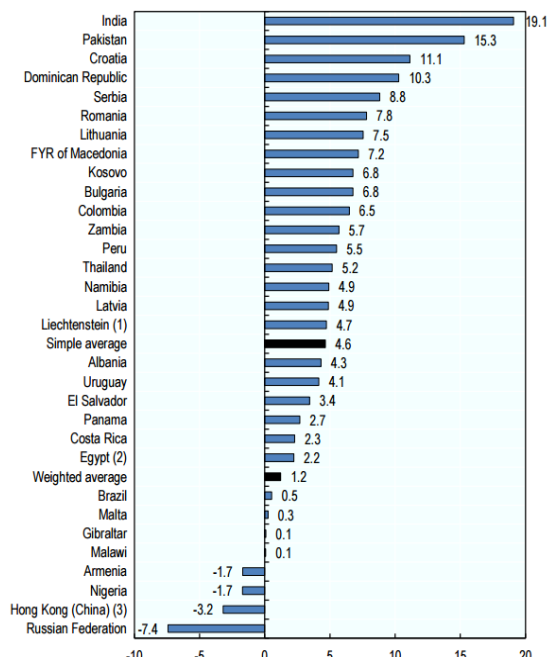
Conform afirmațiilor viceministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova, în interviul publicat de cotidianul „FLUX” în numărul din 5 decembrie, 1998: ”Republica Moldova are nevoie, pentru efectuarea reformei sistemului de pensionare, de experiența statelor cu sisteme de pensionare avansate”

Primele state care au implementat sistemul de pensii multipilon au fost cele din America Latină (Chile, Bolivia, Mexic, Salvador), fiind urmate de mai multe țări din Europa Centrală și de Est (România, Ungaria, Polonia, Slovenia, Letonia, Estonia, Lituania, Bulgaria, Croația, Macedonia) și din CSI (Rusia, Kazahstan, Kîrgîzstan). Principalele efecte scontate ale unor asemenea măsuri vizează diminuarea presiunilor asupra sistemului public de pensii, eficientizarea administrării contribuțiilor defalcate și, în final, consolidarea echității sociale și a unui trai decent pentru persoanele din perioada post-activă.

Conform datelor OECD, în anul 2014, majoritatea țărilor, cu un dezvoltat sistem nestatal de pensii, au obținut venituri din investirea activelor fondurilor nestatle de pensii.

Rata reală de returnare a investițiilor, țările OECD, decembrie 2013-decembrie 2014, în %

Rata reală de returnare a investițiilor, în afara țărilor OECD, decembrie 2013-decembrie 2014, în %

Figura 3. Rata reală de returnare a investițiilor efectuate din contul fondurilor nestatale de pensii, în cadrul și în afara țărilor OECD

Sursa: OECD, „Pension Markets in Focus”, 2015

Performanța activității investiționale a fondurilor de pensii, măsurate în ultimii cinci ani, a fost pozitivă, în termeni reali, în majoritatea OCDE și țările care nu sunt membre ale OCDE, cu unele excepții. În ciuda randamentelor slabe și a scăderii drastice a activelor fondului de pensii în timpul crizei financiare, de 10 ani, randamentele medii anuale rămân pozitive în majoritatea țărilor, cu excepția Estoniei (-1.7%) și a Bulgariei (-0,8%).

Potrivit unui raport al Consiliului Investitorilor Străini din România, fondurile facultative de pensii înregistrează un randament anual de 7,7%.

În majoritatea țărilor dezvoltate, cota pensiei de stat în asigurarea cu pensii a cetățenilor constituie cel mult 40-50%. În Federația Rusă, piața Fondurilor Nestatale de Pensii, în ultimii trei ani, a crescut de două ori. La începutul anului 2013, acesta a acumulat peste 1,5 trln. ruble și 20 mln. de clienți. În Republica Moldova, în pofida existenței unei legi specializate încă din 1999, în acest domeniu, se înregistrează o stagnare totală.

În interviul organizat de către Postul de radio ”Europa Liberă” (reprezentanți-Alexandru Cântâr și Liliana Barbăroșie) și publicat pe site-ul www.europalibera.org, Alexandru Zgardan-jurist, expert în problematica asigurărilor și pensiilor, fost administrator al FNP „Primul Fond de Pensii” menționează:

” ...Mai sunt necesari anumiți pași, mai ales o reformă fiscală, care este cel mai important pas pentru a avea un sistem de pensii private eficient. Nici într-o țară, care a implementat sistemul de pensii private, nu este o așa situație...”

De asemenea expertul afirmă: „Implementarea unui asemenea proiect necesită un an-doi. Dar beneficiile se vor simți abia peste 5-10 ani. Unica țară europeană, în care, real, sistemul deja lucrează și sunt beneficii este Polonia. Restul țărilor sunt abia la perioada de acumulare, deci nu au ajuns la faza când plățile sunt efectuate masiv. Noi am rămas în urmă cu 15-20 de ani față de vecinii noștri, și de la Vest, și de la Est.”

Pilonul III ajută la stabilirea unei legături clare între investiții, contribuții și beneficii, creând beneficiarilor de fonduri condiții economice reale de sustenabilitate.

Dacă ne referim la implicațiile Pilonului III sau ale pensiilor private obligatorii asupra sistemului de pensii, per ansamblu, trebuie evidențiate două momente importante. Introducerea Pilonului III ar elimina presiunea asupra Bugetului asigurărilor sociale și asupra Bugetului de Stat, iar activele fondurilor de pensii private obligatorii, ca și în cazul celor facultative, pot fi investite în proiecte financiare sau de infrastructură, ceea ce ar asigura un profit participanților. Este de menționat faptul că introducerea Pilonului III reclamă din partea autorităților publice centrale și locale, a instituțiilor de control fiscal, a inspecției muncii și sindicatelor, o implicare mai activă și necondiționată de supraveghere și evaluare permanentă a situației privind retribuirea nedeclarată a muncii și salariile în plic.

Pilonul III e conceput ca un „colac de salvare” a sistemului public de pensii și mediului investițional, a pieței financiare.

Implementarea sistemului de pensii facultative în Republica Moldova va contribui la obținerea unor venituri suplimentare de către participanți la momentul pensionării și va stimula creșterea economică prin investirea sumelor acumulate. Odată cu inițierea unui plan individual de pensii persoana este stimulată să urmărească evoluția mijloacelor bănești, pe care fondul de pensii îl investește. Astfel, fondurile de pensii facultative ar putea servi și un mijloc pentru implicarea activă a populației Republicii Moldova în activități investiționale pe piața de capital.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la fondurile nestatale de pensii, nr. 329-XIV din 25.03.99. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 87-89/423 din 12.08.1999.
2. “Actualul sistem de asigurare cu pensii este falimentar”-Ziarul “FLUX”-5 decembrie 1998-Articol, Interviu cu Evlampie Donos, Vice Ministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
3. Viorica Antotnov, Valeriu Frunzaru Olga Poalelungi, *Spre un sistem sustenabil de pensii în Republica Moldova*, Chișinău 2012: <http://www.fes-moldova.org/media/publications/2012/Spre%20un%20sistem%20sustenabil%20de%20pensii%20in%20RM.pdf>
4. Pension Markets in Focus 2015: <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2015.pdf>
5. Lupșor Adrian, *Fezabilitatea implementării sistemului de pensii private în Republica Moldova*, Chișinău 2009
6. Site-ul oficial al Casei Naționale de Asigurări Sociale (CNAS)- www.cnas.md
7. Site-ul oficial al Biroului Național de Statistică (BNS)- www.statistica.md
8. Radio Europa Liberă-<http://www.europalibera.org>, accesat 23/04/16, ora 10:53-Interviu cu Alexandru Zgardan